

H. VARGA MÁRTA – KLETTENBERG, REET

A reduplikáció funkciói a magyar és az észt nyelvben¹

The repetition of phonological material within the word for stylistic, semantic or grammatical purposes is known as reduplication. This phenomenon is a widely used morphological device in many languages.

From the viewpoint of the usage of reduplication languages can be classified into three categories: (i) languages that do not employ reduplication as a grammatical device, (ii) languages that productively employ both partial and full reduplication, and (iii) languages that employ only full reduplication.

Full reduplication is the repetition of an entire word, word stem (root with one or more affixes) or root. Partial reduplication may come in a variety of forms, from simple consonant gemination or vowel lengthening to a nearly complete copy of base.

Hungarian and Estonian languages employ both partial and full reduplication as a stylistic, semantic and grammatical device. The aim of this article is to collect the functions of reduplicative forms, especially in the word-formation of so called rhyming compounds („echo-structures”).

Keywords: repetition of phonological material, full reduplication, partial reduplication, rhyming compounds.

1. A reduplikációról

A reduplikáció a nyelvészetben a szó fonológiai anyagának: a tőnek vagy a lexémának teljes vagy részleges megismétlését jelenti, grammatikai vagy szemantikai célból (vö. KESZLER 2010: 484).

A reduplikáció a nyelvek nagy részében ismert és alkalmazott grammatikai eszköz. POTT – az indoeurópai, finnugor, türk, óceániai, amerikai, afrikai és más nyelvekből vett példák alapján – már a 19. század közepén (1862) kimutatta, hogy a reduplikáció különféle típusai a világ szinte valamennyi nyelvében megtalálhatók, tehát olyan nyelvekben is, amelyek grammatikai szerkezetükre és származásukra nézve egyáltalán nem hasonlítanak egymásra. WUNDT 1911-ben pedig azt állította, hogy a reduplikáció két típusát szinte minden nyelv ismeri: (i) az egyik az ismétlődő hangok utánzására, (ii) a másik a tulajdonság és a cselekvés kiemelésére, fokozására szolgál.

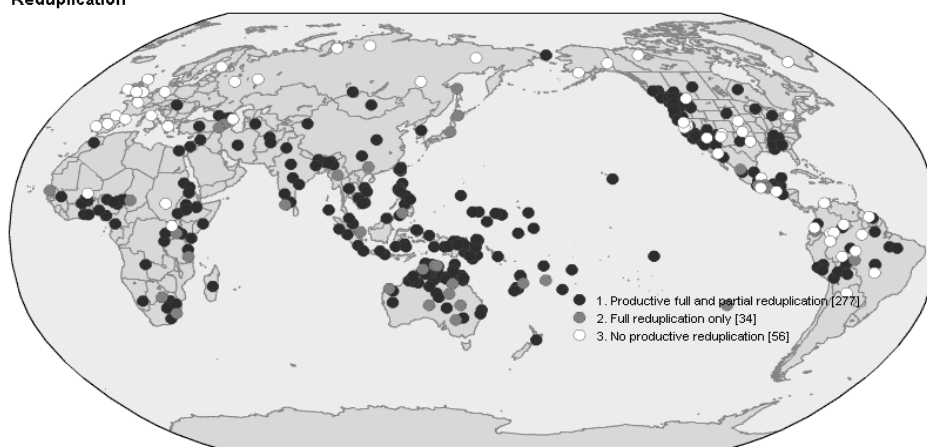
A World Atlas of Language Structures (WALS) című kiadványban található (HASPELMATH ET AL. 2005: 116–117), e grammatikai jelenség földrajzi eloszlását bemutató térképek szerint a reduplikáció széles körben elterjedt a Csendes-óceáni szigeteken, a Fülöp-szigeteken, Indonéziában és a Madagaszkáron beszélt ausztronéz nyelvekben, megtalálható Észak-, Közép- és Dél-Amerika bennszü-

---

¹ Nagyon szépen köszönjük lektorunk értékes munkáját.

lött népeinek nyelveiben éppúgy, mint az Ausztráliában, a Dél-Ázsiában, az Afrika partjainál vagy a Kaukázusban és az Amazóniában beszélt nyelvekben. Ezzel szemben szinte teljesen hiányzik az Európában beszélt indoeurópai nyelvekből, viszont az Ázsiában beszélt, más nyelvcsaládokkal areális kapcsolatban álló indoeurópai nyelvekben meglepően nagy számban megtalálható.

Reduplication

Reduplikáció a világ nyelveiben

(fekete: produktív teljes és részleges; szürke: csak teljes; fehér: nincs)

(forrás: Wikimedia Commons / WALS 2005: 116–117)

Ami a reduplikációnak grammatikai eszközként való felhasználását illeti, DANIEL – MORAVCSIK (2005: 151) az általuk vizsgált 367 nyelvet a következő csoportokba rendezte:

1. nyelvek, amelyek produktívan használják mind a teljes, mind a részleges reduplikációt (277),
2. nyelvek, amelyek csak a teljes reduplikációt használják (34),
3. nyelvek, amelyek nem használják produktívan a reduplikációt mint grammatikai eszközt (56); (a csoportok mellett a zárójelben lévő számok azt mutatják, a vizsgált nyelvek közül hány sorolható az adott típusba).

2. A teljes és a részleges reduplikációról

2.1. Teljes reduplikáció (gemináció) esetén a tő egész fonológiai anyaga (a teljes tő vagy a teljes szóalak) ismétlődik meg egyszer vagy többször (triplikáció), pl. nez perce (szahapti; észak-nyugat USA) *té: mul* 'jégeső' → *temulté: mul* 'havas eső, ólmos eső' (AOKI 1963: 43), japán *yama* 'hegy' → *yama-yama* 'hegyek' (FODOR 1999: 1671), eve (Afrika), mokilese: *roar* 'borzad, iszonyodik' → *roarroar* 'borzong, reszket, remeg' → *roarroarroar* 'folyamatosan borzong,

reszket, remeg’ (HARRISON 2000). E típus – tudniillik a szavaknak azonos hangalakban történő megismétlése (kettőztetése) – valószínűleg éppen természetességénél és egyszerűségénél fogva fordul elő nagyon sok nyelvben.

2.2. Részleges reduplikáció esetén „a szóalak fonológiai anyagának csak egy része jelenik meg reduplikátumként” (KESZLER 2010: 484). Ennek sokféle formája lehet: az egyes szótagok megismétlésétől (pl. lat. *tundō* ~ *tutudī* ’taszít ~ taszított’), a hangok kettőztetésén át (pl. *leb-eg* ~ *lebb-en*, *csör-ög* ~ *csörr-en*, *lőty-ög* ~ *lőtty-en*) az alapszó kvázi-megismétlődéséig (pl. ma. *irul-pirul*). A megismételt részek egymásutánja lehet közvetlen, vagy esetleg kötőszók választhatják el őket egymástól. A részleges reduplikációt alkalmazó nyelvekben végzett megfigyelés szerint a megismételt fonológiai egység leggyakrabban (a) a bázisszó elején található (szó eleji), de előfordulhat (b) középső (szó belseji) és (c) hátsó (szóvégi) pozícióban is, pl.

(a) szó eleji részleges reduplikáció:

hunzib (Kelet-Kaukázus): *bat* ’iyab’ ’más, eltérő’ → *bat* ’bat’ ’iyab’ ’nagyon más’ (VAN DEN BERG 1995: 34),

(b) szó belseji részleges reduplikáció:

choctaw (Mississippi és Alabama): *binili* ’feláll’ → *bininili* ’feláll és leül’ (KIMBALL 1988: 440),

(c) szóvégi részleges reduplikáció:

hausza (szudáni nyelv): *cika* ’tölt’ → *cikakke* ’megtölt’ (LINDSTRÖM 1995: 5).

Részleges reduplikáció esetén a megismételt fonémaszekvenciában a fonémák minősége és/vagy sorrendje is módosulhat, sőt újabb fonéma betoldása is lehetséges bizonyos esetekben, pl. az ausztráliai mangarrayi nyelvben a többes jelentést előidéző reduplikáció megismételt fonémaszekvenciája úgy módosul, hogy a második szótag mássalhangzója és az első szótag magánhangzója ismétlődik meg a többes számú szóalak második szótagjában: *walima* ’fiatal ember’ → *walalima* ’fiatal emberek’ (vö. MERLAN 1982). A tuvai nyelvben (Oroszországban beszélt törökségi nyelv) a kicsinyítő, becéző jelentés a bázisszó megismétlésével úgy jön létre, hogy a reduplikátumban a bázisszó első mássalhangzója helyére az *s* kicsinyítő képző kerül, pl. *pelek* ’ajándék’ → *pelek-selek* ’kis ajándék’. Magánhangzóval kezdődő szó esetén pedig az ismétlődő egység kiegészül a diminutív *s*-sel, pl. *aar* ’nehéz’ → *aar-saar* ’kissé nehéz’ (vö. HARRISON 2000). Ilyen típusú reduplikáció sok nyelvben létezik. Az így létrejött szerkezeteket az angol morfológiában „echo-structures”-nek (’visszhang-szerkezetek’-nek) vagy „rhyming compound”-nak (’rímelő összetételek’-nek) hívják. A magyar ikerszók egyik csoportjának (az ún. indukciós ikerítésnek) szoros kapcsolata ezekkel a reduplikatív szerkezetekkel nyilvánvaló (pl. *ingó-bingó*, *ágas-bogás*, *cserebere*, *kencefice*), minderről részletesebben l. **6.1.**

3. A reduplikáció funkciója

A reduplikatív morféma sokféle (A) stilisztikai, (B) lexikai, és (C) grammatikai jelentést hordozhatnak. Ezeket a különféle funkciókat MAJTYINSZKAJA (1963: 362–369), SWADESH (1972: 144–148), CRYSTAL (1998: 223), KESZLER (2001: 640–642) és COMRIE ET AL. (2006: 90–96) alapján mutatom be:

(A) Stilisztikai funkciók

A reduplikáció jelentése	Nyelv	Példák
1. Expresszív jelleg, fokozott értelmi és érzelmi telítettség	magyar	<i>A magyarok istenére esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk</i> (Petőfi: Nemzeti dal)
2. Izgatottság (elsősorban a beszélt nyelvben)	finn magyar	<i>Tervetuloa, tervetuloa!</i> <i>Tessék, tessék! / Szia, szia! / Gyorsan-gyorsan! Igen, igen!</i>
3. Meglepetés, meghökkenés, csodálkozó méltatlankodás	magyar	<i>Hogyhogy nem vetted észre?</i> 'miként fordulhat elő, hogyan lehetséges?'

(B) Lexikai jelentések

A reduplikáció jelentése	Nyelv	Példák
Intenzitás (stilisztikai célú kettőztetés)		
1. nagyobb intenzitás, nyomaték	karok	<i>go 'néz' → go-go 'alaposan megvizsgál'</i>
	tahiti	<i>roa 'hosszú' → roroa 'nagyon hosszú'</i>
	szuahéli	<i>tafuta 'keres' → tafuta-tafuta 'sokáig keres'</i>
	guami	<i>nalang 'éhes' → na-la-lang 'nagyon éhes'</i>
	chamorro	<i>dankolo 'nagy' → danko-lo-lo 'nagyon nagy'</i>
2. kisebb intenzitás, kicsiség	hottentotta	<i>go 'néz' → go-go 'figyelme-sen néz', pshwa 'szikla' → pswa'pswa</i>

	szahaptin (Észak-Ame- rika)	'kavics', <i>q'eyex</i> 'bunkósbot' → <i>q'eyexq'eyex</i> 'kis bot'
	tahiti (Polinézia)	<i>átshaash</i> 'szem' → <i>atsa'yatsai</i> 'kis szem'
	tuvai (töröksé- gi nyelv)	<i>arui</i> 'éjszaka' → <i>aruiaui</i> 'szürkület'
	tuvai (töröksé- gi nyelv)	<i>pelek</i> 'ajándék' → <i>pelek- selek</i> 'kis ajándék'
Osztó értelem kifejezése	nutka (indián nyelv)	<i>mah'tii</i> 'ház' → <i>maahmah'ti</i> 'elszórtan álló házak',
	szomáli	<i>fen</i> 'rág' → <i>fen-fen</i> 'minden oldalon megrág',

(C) Grammatikai jelentések

A reduplikáció jelentése	Nyelv	Példák
Többes szám 1. főnévi többes szám	japán	<i>yama</i> 'hegy' → <i>yama-yama</i> 'hegyek'
	bella kula (indián nyelv)	<i>s-tn</i> 'fa' → <i>s-tntn</i> 'fák'
	hausza (Szudán)	<i>suna</i> 'név' → <i>sunana-ki</i> 'nevek'
	washo (Kalifornia)	<i>gusu</i> 'bölény' → <i>gususu</i> 'bölények'
	jávai	<i>ratu</i> 'vezető' → <i>raturatu</i> 'vezetők',
2. igei többes szám	luiseño (indián nyelv)	<i>lawi</i> 'lyukat ás' → <i>law-lawi</i> két lyukat ás' → <i>lawa-láwi</i> 'kettőnél több lyukat ás'

Az egyeztetett többes szám jelölése (a cselekvők többes számát az igekötők halmozása mutatja)	vangkatya (Ausztrália)	<i>pityanyi</i> 'jön/megy' → <i>ma-pityanyi</i> 'eljön/elmegy' → <i>ma-ma-pityanyi</i> 'sokan jönnek'
A múlt idő (a praeteritum és a perfectum) jelölése	gót	<i>slēpan</i> 'alszik' → <i>saislēp</i> 'aludtam'
	latin	<i>tundō</i> 'taszítok' → <i>tutudī</i> 'taszítottam',
	görög	<i>leipo</i> 'elmegyek' → <i>léloipa</i> 'elmentem'
Az imperfectum jelölése	tagalog (Polinézia)	<i>bili</i> 'vásárol' → <i>bibili</i> (imperfectum)
Intranszitiv reciprok igék létrehozása	kiriba	<i>tangir-(a)</i> 'szeret' → <i>tangitangiri</i> 'szeretik egymást'
	ilocano	<i>balem</i> 'bosszút áll vkin' → <i>balem-bales</i> 'bosszút állnak egymáson'
Aspektus jelölése 1. folyamatosság, gyakoriság	navatl (indián nyelv)	<i>kweyooni</i> 'felvillan' → <i>kwe'kweyooka</i> 'villog'
	karok (Kalifornia)	<i>páchup</i> 'csókol' → <i>pachúpchup</i> 'csókolgat'
	szuahéli	<i>tafuta</i> 'keres' → <i>tafutatafuta</i> 'sokáig keres'
	hausza (Szudán)	<i>cika</i> 'tölt' → <i>cikakke</i> 'megtölt'
	alabama	<i>loca</i> 'befeketít, feketére fest' → <i>lóoca</i> 'fekete bőrének lenni'
Fokozás	mandarin	<i>xiao</i> 'kicsi' → <i>xiaoxiao</i> 'nagyon kicsi', <i>gaoxing</i> 'boldog' → <i>gaogaoxingxing</i> 'nagyon boldog'

Eldöntendő kérdés kifejezőeszköze	kínai	<i>xi`huan</i> 'szeret' → <i>xi`huan</i> -(<i>huan</i>)- <i>bu-xi`huan</i> 'szeret?' (<i>bu</i> 'nem')	
Szófajváltást eredményező, képzőszerű morfológiai eszköz	kayardild (Ausztrália)	<i>kandu</i> 'vér' (fn.) → <i>kandukandu</i> 'piros' (mn.)	
	tigak (Ausztrónézia)	<i>giak</i> 'küld' (ige) → <i>gigiak</i> 'hírvivő' (fn.)	
	kínai	<i>màn</i> 'lassú' (mn.) → <i>màn-</i> <i>màn</i> 'lassan' (hat. szó),	
	nez perce	<i>ren</i> 'személy' (fn.) → <i>ren-</i> <i>ren</i> 'mindenki' (névmás), <i>sik'em</i> 'ló' (fn.) → <i>sik'éemsik'em</i> 'komisz, makacs' (mn.), <i>kúus</i> 'víz' (fn.) → <i>kuskúus</i> 'kék, szürke' (mn.), <i>simux</i> 'faszén' (fn.) → <i>tsimúxtsimux</i> 'fekete' (mn.)	
A szóalkotás eszköze 1. hangutánzó, hangulatfes- tő szavak	japán	<i>gacsa-gacsa</i> 'zörög', <i>csirin-</i> <i>csirin</i> 'csilingel'	
	latin	<i>turtur</i> 'vadgalamb',	
	perzsa	<i>bülbül</i> 'fülemile',	
	mari	<i>kuku</i> 'kakukk',	
	manysi	<i>top-top</i> 'kanalas réce'	
	2. állathívogató szavak	orosz	<i>цын-цын</i> (csirke), <i>ymu-ymu</i> (kacsa),
		komi	<i>kuku</i> 'kakukk'
		magyar	<i>kakukk, kakukk</i>
	3. gyermeknyelvi szavak	német	<i>Mama, Popo</i>
		angol	<i>wowo</i> 'víz', <i>bobo</i> 'labda'
orosz		<i>nana</i> 'apa', <i>мама</i> 'anya'	

4. becenevek	olasz	<i>баба</i> 'nagymama', <i>няня</i> 'nagynéni', <i>дядя</i> 'nagybácsi'
5. összetett szavak	orosz	<i>еле-еле</i> 'alig-alig', <i>белый-белый</i> 'hófehér'
	francia	<i>bon-bon</i> 'cukorka'
	angol	<i>snail-mail</i> 'postai úton kézbesített levél', <i>brain-drain</i> 'agyelszívás'
6. ikerszók	angol	(BENCZES példái: 2013: 237, 241) <i>goody-goody</i> 'szenteskedő'; <i>roly-poly</i> 'lekváros tekercs', <i>higgledy-piggledy</i> 'rendetlen, össze-vissza', <i>mish-mash</i> 'zagyva-lék, keverék', <i>wishy-washy</i> 'ízetlen'

4. A reduplikáció közös funkciói a magyarban és az észtnben

Bár a reduplikáció általános jellege, széleskörű elterjedtsége és grammatikai eszközként való felhasználása a világ nyelveiben kétségtelen, ennek ellenére érdemes és hasznos egy-egy nyelvcsalád keretein belül vizsgálni. A reduplikáció bizonyos típusai különösen jellemzők lehetnek egy-egy bizonyos nyelvben vagy egy bizonyos nyelvcsaládban (egy másikban meg esetleg csak elvétve fordulnak elő). A reduplikáció

az indoeurópai nyelvekben az igeidők előállításában játszik fontos szerepet, pl. lat. *addō* 3, *addidi*, *additum* 'hozzáad'; tango 3, *tetigi*, *tāctum* 'érint'; *tundō* → *tutudī*, *tūn(s)us* 'lök, taszít, ostromol',

az afrikai és az ausztronéz nyelvekben elsősorban a szóalkotás fontos eszközeként ismeretes: az ige első szótagjának megismétlésével szabályosan alkotható főnevek, pl. tigak *giak* 'küld' → *gigiak* 'hírvívő', *daukaia* 'cselekszik' → *dadaukra* 'cselekvő személy',

a maláj és a dakota nyelvekben a gyűjtőnevek létrehozásában játszik szerepet: a gyűjtőnevek az egyedi jelentésű főnevek megismétlésével hozhatók létre, pl. maláj *pochon* 'fa' → *pochon-pochon* 'erdő', dakota *runa* 'férfi' → *runa-run* 'nép'),

a finnugor nyelvekben a kettőztetés fent említett módjai nem szokásosak ugyan (vö. MAJTYINSZKAJA 1963: 362), de ezek a nyelvek is számos fajtáját ismerik a reduplikációnak. A reduplikációnak a tipológiai munkákból ismeretes legáltalánosabb funkciói közül azoknak az összegyűjtésére és funkcióik taglalására vállalkoztunk, amelyek ismeretesek, használatosak a finnugor nyelvcsaládba tartozó magyar és észti nyelvben.

4.1. A reduplikáció közös stilisztikai funkciói a magyarban és az észti

A stilisztikai funkciók (erősítés, fokozás, intenzitás, játékosság, humor, ironia, gúny stb.) sem a magyarban, sem az észti nyelvben nem választhatók el élesen a lexikai és a grammatikai jelentésektől. E komplex jelentésű példák gyakran töisméltéses (figura etymologicás) szerkezetekben jelennek meg.

Magyar	Észt
1. Intenzitás (erősítés), pl. <i>kérve kér, nőttön nő</i>	<i>toimetab oma toimetamisi</i> 'teszi a dolgát', <i>kasvab oma kasvamist</i> 'nőttön nő'
<i>unos-untalan, véges(telen) végi</i>	<i>lõppude lõpuks</i> 'végtére', <i>taas ja taas</i> 'újra és újra'
2. Fokozás <i>napról napra, évről évre, szájról szájra,</i>	<i>aastast aastasse</i> 'évről évre', <i>päevast päeva</i> 'nap mint nap', <i>päev-päevalt</i> 'minden nappal'
<i>feleségek felesége, szebbnél szebb</i>	<i>raamatute raamat</i> 'könyvek könyve, Biblia', <i>küsimuste küsimus</i> 'kérdések kérdése', <i>hullem kui hull</i> 'rosszabb a rossznál', <i>selgemast selgemini</i> 'világosabban a világosnál'

4.2. A reduplikáció közös grammatikai funkciói a magyarban és az észten

4.2.1. Aspektus és akcióminőség

Magyar	Észt
<p>1. Gyakran az igeikötők reduplikációjával történik, pl. <i>meg-megáll, be-benéz, bele-belekap, fel-feldob, vissza-vissza-gondol</i> (a cselekvés egyenetlen időközökben történő ismétlése)</p> <p>2. Töisméltéses (figura etymologicás) szerkezetek gyakran fordulnak elő e funkció szolgálatában is, pl. – <i>kérve kért, nőttön nő, sírt sírdogált</i> (folyamatos és ismétlődő cselekvések), – <i>unos-untalan, véges(telen)-végig</i> (folytonosságot kifejező határozószó-féle kifejezések), – <i>napról napra, évről évre, lépésről lépésre</i> (folytonosságot kifejező kettős határozók)</p>	<p>Az igeisméltódés gyakran a folyamatosságot fejezi ki, pl. <i>jookseb ja jookseb</i> 'fut és fut', <i>Igaiüks toimetas oma toimetamist ja mõtles oma mõtlemisi</i> 'Mindenki tette a dolgát és gondolkodott a feladatain'</p> <p>– <i>on olemas</i> 'megvan, létezik', <i>pole/ei ole ollagi</i> 'nem is létezik, kevés van belőle'</p> <p>– <i>ilmast-ilma</i> 'állandóan', <i>aeg-ajalt</i> 'néha, olykor'</p> <p>– <i>aastast aastasse</i> 'évről évre', <i>päevast päeva</i> 'nap mint nap', <i>päev-päevalt</i> 'minden nappal'</p>

4.2.2. Szóalkotó funkció

Magyar	Észt
<p>1. Hangutánzó, hangulatfestő szavak, pl. <i>kipp-kopp, bim-bam, kitty-kotty, rőf-rőf, vau-vau, zsipp-zsupp, tiktak // kutykurutty, licsi-locsi, csingilingi, csiribiri</i></p> <p>2. Gyermeknyelvi szavak, pl. <i>baba, mama, papa, pápá, dada, dádá, tata, tátá, kaka, cici, popó, csip-csip, hami-hami</i>. A gyermeki beszéd hangtanának egyik fontos jellemzője a reduplikáció: bizonyos szavak eltérő hangalakú szótagjai egyforma hangalakúak lesznek a</p>	<p><i>kop-kop, pimm-pamm, kips-kõps</i> (a cipő kopogása), <i>rõh-rõh, auh-auh</i> 'vau-vau', <i>linta-lõnta</i> (a kutya kullógása)</p> <p>A gyermeknyelvi szavak az észti szakirodalom szerint nem számítanak reduplikációnak, mert bennük lexikai jelentés nélküli szótagok ismétlődnek meg, pl. <i>kaka, spapa, kuku</i> 'kukucs', <i>taa-taa</i> 'elköszönés, integetés'</p>

<p>gyermek beszédében. Ebben szerepe lehet egyrészt annak, hogy a gyerekek szeretnek a hangokkal játszani, kiejtésüket gyakorolva, másrészt annak, hogy a reduplikáció segít megküzdniük a bonyolultabb szavak kiejtésével. A reduplikatív forma fonetikai „vázlat”-ot, „váz”-t ad a pontosabb kiejtéshez (vö. CRYSTAL 1998: 302).</p> <p>3. Becenevek, pl. <i>Lala, Lili, Mimi, Sziszi</i></p> <p>4. Ismétléses és töismétléses összetételek, pl. <i>nagyon-nagyon, olykor-olykor, néha-néha, alig-alig // folyton-folyvást, várva-vár, kérve-kér, boldog-boldogtalan</i></p> <p>5. Ikerszók, pl. <i>cserebere, kencefice, riheg-röhög, fireg-forog</i>. Ez a típus (a szavaknak megváltozott hangalakban való megismétlése) rendkívül jellemző a finnugor nyelvekre, ezért a továbbiakban az ikerítésről mint részleges reduplikációról külön is kívánunk szólni (l. 5-6. pont)</p>	<p><i>Pepe, Lili, Mimmi</i></p> <p><i>vana-vana</i> 'nagyon öreg', <i>väga- väga</i> 'nagyon-nagyon', <i>vaevu-vaevu</i> 'alig-alig', <i>lõppude lõpuks</i> 'végre', <i>lurjuste lurjus</i> 'gazemberek gazembere', <i>küsimuste küsimus</i> 'a kérdések kérdése' = 'a legfontosabb kérdés', <i>sinisemast sinine</i> 'kékebb a kéknél'</p> <p><i>tühi-tähi</i> 'semmiség, érdektelenség', <i>mitu-setu</i> 'több, jónéhány', <i>kila-kola</i> 'limlom', <i>pudi-padi</i> 'apró holmi', <i>virru-harru</i> 'több ágra, szerteszét', <i>sigin-sagin</i> 'nyüzsgés'</p>
---	---

4.2.3. Fokozás

Magyar	Észt
<p>1. A melléknévvel kifejezett tulajdonság magas foka, pl. <i>szebbnél szebb gondolat, jobbnál jobb ötlet</i> (figura etymologica)</p> <p>2. A főnévvel kifejezett fogalom magas minősítése, pl. – <i>könyvek könyve</i> 'Biblia', <i>feleségek felesége</i> 'a legjobb feleség', <i>kérdések kérdése</i> 'az élet legnagyobb kérdéseinek egyike' (figura etymologica)</p>	<p><i>haige mis haige</i> 'nagyon beteg', <i>loll mis loll</i> 'teljesen hülye', <i>roheroheline</i> 'nagyon zöld, élénk zöld'</p> <p>– <i>raamatute raamat</i> 'könyvek könyve, Biblia', <i>küsimuste küsimus</i> 'kérdések kérdése'</p>

– az első taghoz esetrag (dativus vagy adessivus) járulhat, pl. <i>halálnak halálával meghalni</i> 'a legkegyetlenebb halállal elpusztulni', <i>szebbnél szebb gondolat, jobbnál jobb ötlet</i>	– az első taghoz többes szám genitivusi vagy elativusi rag kapcsolódik, pl. <i>küsimuste küsimus</i> 'kérdések kérdése', <i>kaunimast kaunim</i> 'szebbnél szebb'
---	---

4.3. A reduplikáció önálló funkciói a magyarban

4.3.1. Osztó értelem

A határozott mennyiséget jelentő számnevek megismétlése osztó értelem (disztributív jelentés) kifejezésére szolgál, pl. *Három-három szál rózsát kapott mindenki, Öten-öten alkotnak egy csoportot, Irodalmi és nyelvészeti dolgozatokat, kettőt-kettőt kell elhelyezni a portfólióba.*

4.3.2. Megengedés

A *-nAk* ragos melléknév vagy a főnévi igenév alkot alaptagjával figura etymologiat, pl. *szépnek szép, jónak jó // tanulni tanultam, látni láttam.*

4.3.3. Szófajváltást eredményező képzőszerű morfológiai eszközként is előfordul, pl. *egyszer* (számnév) → *egyszer-egyszer* (hat. szó), *olykor* (ragos mutató névmás) → *olykor-olykor* (határozószó), *ki* (vonatkozó névmás) → *ki-ki* (megengedő általános névmás), *alig* (partikula) ~ *alig-alig* (hat. szó), *az* (nm.) → *azaz* (kötőszó) (KESZLER példái: 2010: 485). A névmások kettőztetése sok esetben a határozatlanság kifejezését szolgálja, pl. *ki-ki, olykor-olykor* (vö. latin *quisquis, quaequae, quidquid* 'bárki, bármi').

4.3.4. A reduplikációnak egy újabb funkciójára egy kolléganőnk hívta fel a figyelmünket a kongresszusi előadást követő vitában.² Különösen a fiatalok nyelvhasználatában figyelhető meg a 'legjellegzetesebb példány', az 'adott szemantikai kategóriát legpregnansabban képviselő prototípus' jelentést nyomatékosító reduplikatív forma, pl. *Otthon otthon voltam a hétvégén* 'a szüleimnél töltöttem a hétvégét, a gyerekkorom színhelyén (= jóllehet a kollégiumban vagy az aktuális tartózkodási helyemen is otthon(osan) érzem magam, de az igazi otthonom mégiscsak ott van, ahol a szüleim és a családtagjaim élnek, ahová az emlékeim kötnek); vö. még *Haza haza utazom a hétvégén* 'a szüleimhez', *Ez a gyep zöld zöld* 'a zöld szín központi tartományában található (prototipikus) zöld' (= nem barnás zöld, nem sárgás zöld), *Péter igazi férfi, afféle pasi pasi* 'férfias, ideális férfi, megtestesítője a férfiakról kialakult elképzeléseknek'.

4.3.5. Előfordul, hogy egy többjelentésű szó aktuális jelentésére reduplikált formával utalunk. Ilyen pl. a *barát* szó, amely (legalább) két fő jelentéssel ren-

² Köszönjük BÍRÓ BERNADETTnek, hogy felhívta a figyelmünket erre a funkcióra.

delkezik: 1. 'az a személy, akit (kölcsonös) megértés, bizalom, ragaszkodás és szeretet köt hozzánk; lehet férfi és nő is, akit nem testi vonzalom, szerelem vagy annak szándéka köt össze velünk'; 2. 'a nő udvarlója, kedvese, szeretője, akivel partnerkapcsolatban van'. Amennyiben a szituációból nem derül ki egyértelműen a *barát* szó 1. jelentése, úgy arra reduplikált formával utalhatunk, pl. *Bemutatom a barátomat. Ő barát barát* 'nem udvarló'.

4.3.6. Ha egy-egy szó szótári jelentéseihez több szófaji jelentés is tartozik, kettős szófajiságról beszélünk. A tipikusan kettős szófajisággal rendelkező népevek reduplikált formájában az első lexéma melléknévi, a második pedig főnévi jelentésű, pl. *Magyar magyar vagy (vagy szlovák magyar)?* 'Magyarországi magyar vagy (vagy szlovákiai, azaz határon túli)?'.

4.3.7. Familiáris környezetben (pl. utcai találkozás alkalmából) gyakran hangzik el a *hová?* határozószói kérdő névmás reduplikált *Hová, hová?* formában. Ez a hiányos mondat implikál egy mozgást jelentő igét (pl. *mész, indulsz, tartasz*), tehát a *Hová mész, megy / indulsz, indul / tartasz, tart?* teljes mondatot helyettesíti. Ez a használat gyakran olyankor fordul elő, amikor a beszélő bizonytalan a tegezés/magázás megfelelő alkalmazásában, és így próbálja elkerülni az egyik vagy a másik megszólításformát.

4.4. A reduplikáció önálló funkciói az észtben

4.4.1. Főnévi többes szám, pl. *mehed, mehed* 'férfiak, rengeteg férfi', *tuhanded ja tuhanded* 'ezrek és ezrek, sok ezer'; meghatározhatatlan mennyiséget mind kötőszós, mind kötőszó nélküli reduplikatív szerkezettel ki lehet fejezni. Az megismételt szó megszámlálható főnév esetében többes számú, megszámlálhatatlan főnév esetében egyes számú.

4.4.2. Határozatlanság kifejezése a mutató névmás és a határozószók megismétlésével is történhet, pl. *niisugune ja niisugune* 'olyan és olyan', *see ja see* 'ez meg ez'. Funkcionálisan tipikusan elbeszélő beszédhelyzetben (narrációban) alkalmazzák, amikor nem fontos közelebbről meghatározni a tárgy tulajdonságát, a hangsúly máshol van, pl. egy dokumentumforma megfogalmazási javaslatban: *Mina, see ja see, niisuguse ja niisuguse meditsiiniasutuse töötaja, niisugune ja niisugune spetsialist, kinnitan, et zaza tervisliku seisundi tõttu pole tema osalemine õppetöös sel ja sel ajal soovitatav* 'Én, X. Y., ilyen meg olyan egészségügyi intézmény dolgozója, ilyen meg olyan specialista, tanúsítom, hogy zaza egészségi állapota miatt nem tanácsos, hogy ebben és ebben az időben részt vegyen az iskolai munkában'. Vagyis tetszőleges adatokkal kiegészítheti a hallgató a hallottakat.

4.4.3. A *-ke(ne)* vagy *-ne*-képzős melléknevek reduplikációja az adott tulajdonság nagyobb fokát jelzi. Ez különösen jellemző a *-ne*-képzős színnevekre a

fokális szín (a szín prototípusa) kifejezésére, pl. *sini-sinine* 'nagyon kék, mélykék', *rohe-roheline* 'nagyon zöld'; vagy *pisi-pisike* 'icipici', *ōhu-ōhuke* 'nagyon vékony'. A reduplikáció első felében ilyen esetben elhagyják a képzőt.

5. Az ikerítés mint részleges reduplikáció

Az ikerszavakban az elemek között részleges reduplikációval létrejött különböző hangtani egymásra vonatkozások figyelhetők meg (az elemek hangalakja részben egyezik egymással, részben különbözik egymástól): egyrészt önálló alakú és jelentésű szavak kapcsolódhatnak össze a maguk játékos változatával („indukciós ikerítés”), másrészt keletkezhetnek komponenseiben sem alaki, sem fogalmi önállóságot nem mutató, alaptag nélküli ikerszók („párhuzamos ikerítés”) is. Az ikerszó elemeinek hangtani egymásra vonatkozása az ikerítési folyamat eredménye, így „fonetikai megfelelésük törvényszerűségek révén keletkezik ösztönös vagy tudatos hangalaki hasonlóságra törekvés miatt” (SZIKSZAINÉ 1993: 14). Az önálló jelentéssel és önálló alakkal rendelkező ikerszók Szikszainét a szóalkotásra emlékeztetik, „hiszen a szókincsben meglévő elemre épül rá az ikerítés” (SZIKSZAINÉ 1993: 12), míg az „elemeikben fogalmi jelentést és alaki függetlenséget nem mutató ikerszók inkább a belső szóteremtéshez állnak közel, ugyanis komponenseik minden szókincsbeli előzmény nélkül egyszerre keletkeznek jobbra indulatszói jellegű, alkalmi (csak ritkán szótározott) szót teremtve” (SZIKSZAINÉ 1993: 12).

PAIS DEZSŐ az ikerszók keletkezését egyrészt hangutánzással, másrészt az emberben szunnyadó játékosztönnel, „játszi kedély”-lyel magyarázza (vö. PAIS 1959: 311), különös gyakoriságukat pedig a játékos, tréfás, humoros hangulati telítettséggel indokolja. Az ikerszók keletkezésének idejére nézve nincsenek biztos fogódzóink (tréfás, játékos töltésük miatt nem illettek bele a középkori vallásos tartalmú irodalomba, talán ezért nincsenek írásos adataink), de az ikerítés feltehetőleg „ősi kifejezésalkotó módja, eszköze nyelvünknek” (PAIS 1959: 312, vö. még MIKOLA 1985–1986: 149), amely manapság – a szóképzés és a szóösszetétel után – az egyik leggyakoribb és legproduktívabb szóalkotási módnak tekinthető (vö. SZIKSZAINÉ 1993: 15). Az ikerítésnek a szókincsbővítésben betöltött (jelentős) szerepe könnyen magyarázható: egyrészt a mai szóalkotásra általában jellemző a játékoság, az alkotó fantázia, a nyelvi kreativitás és a szellemesség (vö. CRYSTAL 1998: 302, BENCZES 2014: 109), másrészt e szóalkotás-mód határai szinte a végtelenségig tágíthatók, hiszen az ikerszó komponensei közül vagy csak az egyik tagnak kell önálló alakú és jelentésű szónak lennie, vagy egyiknek sem.

6. Az ikerszók fajtái a magyarban és az észtben

6.1. Indukciós ikerítésről beszélünk, ha egy – önálló hangalakkal és jelentéssel rendelkező – szó (indukáló tag) a saját – hangalak tekintetében meghatározott szabályok szerint módosított – változatával (ikerítmény) kapcsolódik össze új szóvá, pl. ma. *irul-pirul*, *setesuta*, *mendemonda*, *kipeg-kopog*, *fidres-fodros*, *csigabiga*, *cserebere*, *limlom*, *izeg-mozog*, *gizgaz*, *ringy-rongy*, észt *tühi-tähi* 'apró-cseptő ügy', *kila-kola* 'limlom', *kimpsud-kompsud* 'batyuk' (vö. ang. „echo-structures”, „rhyming compounds”, pl. *roly-poly* 'lekváros tekerics', *higgledy-piggledy* 'rendetlen, össze-vissza', *mish-mash* 'zagyvalék, keverék', *wishy-washy* 'ízetlen').

A tagok elsősorban fonológiai relációban állnak egymással, pl. a komponensek magánhangzói hangrend (pl. ma. *limlom*, *gyimgyom*, *rissz-rossz*, *nyifeg-nyafog*, *kipked-kapkod*, *mendemonda*, *vicikvacak*, *hébe-hóba*, észt *kila-kola* / *kimpsud-kompsud* / *kribu-krabu* 'apró, értéktelen tárgyak', *risti-rästi* 'keresztül kasul') vagy ajakműködés tekintetében (pl. ma. *girbe-görbe*, *pireg-pörög*, *diceg-döcög*, észt $\emptyset$) *k ü l ö n b ö z h e t n e k* egymástól. Ilyen esetben a változatlan szó mindig az utótag.

Ha az ikerszó előtagja a változatlan szó, akkor az elő- és az utótag között a különbség lehet egyetlen mássalhangzó-fonéma (leggyakrabban a *b*, *f*, *m*, *p* és *v*) is, mely a szókezdő magánhangzó elé, illetve a szókezdő mássalhangzó helyére kerül. Magánhangzós szókezdet esetén pl. *ingó-bingó*, *ágas-bogas*, *irkafírka*, *óg-móg*, *irul-pirul*, észt $\emptyset$. Mássalhangzós szókezdet esetén pl. ma. *cserebere*, *kencefice*, *tarkabarka*, *csigabiga*, *szedett-vedett*, észt *sodi-podi* 'irkafírka', *tuira-ruira* 'dülöngélve'). A kétféle ikerítési mód kombinálódhat, tehát a tagok között több fonémaeltérés is lehet, pl. több magánhangzó különbözik egymástól, pl. ma. *pihe-puha*, *réce-ruca*, *ciróka-maróka*. Magán- és mássalhangzó különbség is jelentkezik, pl. ma. *kencefice* észt *sinka-vonka* 'kanyarogva', *mitmed-setmed* 'többek, sokan' alakokban. A változtatás mértéke tulajdonképpen egyetlen hang kivételével az összes hangra kiterjedhet (pl. ma. *sétafika*), de korlátozódhat mindössze egyre is (pl. ma. *tarkabarka*, észt *sodi-podi* 'irkafírka'). Az ikerítésnek ez a típusa nem hoz létre határozott jelentéstöbbletet, csupán az alapszótól eltérő hangulatú, stilisztikai funkciójú származékot, amely fonológiai és morfológiai szabályokkal pontosan leírható.

Ezek között az ikerszók között a magyarban és az észtben is meglehetősen sok hangutánzó és hangulatfestő szót találunk. Ezekben a mással- és magánhangzó alakzatok közvetlenül egymás után, kétszer jelennek meg, pl. ma. *kipp-kopp*, *bim-bam*, *tiktak*, *kittteg-kattog*, illetve, *setesuta*, *iciri-piciri*, *tipeg-topog*, *pihe-puha*, *libeg-lobog*, *csiszeg-csoszog*, észt *kiira-käära* 'kanyarogva', *linta-lonta* 'kullogva'.

A magyarban a 14. századtól adatolhatók indukciós ikerítéssel létrejött becézőzönek is, illetőleg az is előfordul, hogy az ikerszóból kiválik és önállóvá válik az eredetileg csak játékos, fogalmi jelentést nem hordozó elem. A becéző keresztnevek közül több is ilyen módon keletkezett, pl. *(Anna-)Panna*, *(Isti-)Pisti*, *(Örzse-)Bözse*, *(Andi-)Bandi* (vö. RÁCZ 1956: 48–52, 1958: 43–48, 1967: 292–297).

Érdekes, hogy az ikerszó tagjai mintha fonológiai alapon meghatározott sorrendben követnék egymást: mintha létezne valamiféle „előírás”, mely szerint az ikerszó palatális magánhangzót tartalmazó eleme áll elől, és őt követi a vegyes vagy veláris magánhangzót tartalmazó utótag, vö. pl. ma. *tipeg-topog*, *bimm-bamm*, *ping-pong*, észt *kila-kola* ’limlom’, *liiri-lõõri* ’a pacsirta éneke’ ang. *knick-knack*, *chit-chat*, *riff-raff*, *zig-zag*, *sing-song*, *flip-flop*. PINKER szerint ez univerzális jelenség lehet. Feltételezése szerint a tagok sorrendjét két dolog határozza meg: (1) a beszélőtől való távolság: a hozzánk közelebb lévő dolgokat nevezzük meg először, pl. *itt-ott*, *él-hal*, *barát vagy ellenség*, illetve (2) ha a jelentés nem határozza meg a sorrendet, akkor a hangképzés dönt; az ’én-itt-most’ jelentésű szavakban általában palatálisak a magánhangzók, így azokból lesz a kifejezés első tagja (PINKER 1999: 155–189).

Az értelmetlennek tűnő tagokról a nyelvtörténet segítségével persze nemegyszer bebizonyítható, hogy valamikor önállóan is használták őket (vö. PAIS 1954).

6.2. Szótagbővüléssel (szótagbetoldással): a szótagnövelés miatt nyújtott alakokkal történő ikerítés ugyan nem gyakori, de a magyarban néha előfordul, pl. *fityfiritty* (PAPP ISTVÁN példája, vö. 1963: 14), *putyipurutty*, *túlontúl* (GOMBOCZ 1917: 238).

6.3. Párhuzamos ikerítés: két hasonló hangzású, de önálló hangalakkal és jelentéssel nem rendelkező tagból jön létre. Ezek kizárólag együtt, csak a létrejött lexémában fordulhatnak elő. Közöttük gyakoriak a konkrét fogalmi jelentéssel nem rendelkező hangutánzó, hangfestő szavak, pl. ma. *kutykurutty*, *tiktak*, *locspocs*, *licsi-locsi*, *csingilingi*, *csiribiri*, *zsipp-zsupp*, *piiff-puff*, *csiki-csuki*, észt *tingeltangel* ’tinglitangli’, *virvarr* ’zürzavar’, *tikk-takk* ’tiktak’, *tipa-tapa* ’lépegetés’, illetve az interakciós mondatszók, pl. *irgum-burgum*, *nyif-nyaf*, *ingyom-bingyom*, *hipp-hopp*, *kitty-kotty*. Szerepük csupán a játékos hangutánzás, hangulatfestés vagy ritmuskeltés. A párhuzamos ikerítéssel létrejött szavak között vannak határozott fogalmi jelentéssel rendelkező ikerszók is, pl. ma. *dínom-dánom* ’lakoma’, *tutyi-mutyi* ’pipogya’, *nyimnyám* 1. ’pipogya, tehetetlen’, 2. ’vézna, nyápic’, *tesze-tosza* ’lassú, határozatlan’, *incifinci* ’kicsi, gyenge’, *retyerutya* ’rokonság’, *terefere* ’könnyed kis beszélgetés’, *tereferél* ’társalog’, *uk-mukk-fukk* ’hirtelen és véglegesen dönt’, *lárifári* ’komolytalannak ítélt, hiábavaló beszéd’, *kelekótya* ’szórakozott, lökött’, *csetepaté* ’hangos veszekedés’, *kecmec*

'hezitálás', *laca-faca* 'mellébeszélés', *etyepetye* 'flört', *nyif-nyaf* 'sokat nyafogó, kényeskedve beszélő', *óg-móg* 'zsörtölődik', észt *tingeltangel* 'bulizás, tingli-tangli', *virvarr* 'zűrzavar', *tilulilu* 'érdektelenség', *sigri-migri* 'zavar', *suri-muri* 'zűrzavar, mutyi'.

Az ikerszók *n e h e z e n* szétválasztható stilisztikai funkciói közül első-sorban talán az érzelmi hatáskeltés emelendő ki, pl.

– a képes játékoság, a tréfás kedveskedés, a hízelgés, a humor, pl. ma. *etyepetye*, *ukk-mukk-fukk*, *bimbamol*, észt *surimuri* 'zavaros dolog', *ugrimugri* 'finnugor',

– az ironia vagy éppen gúny, csúfolódás, pl. ma. *vicikvacak*, *irkafirka*, *nyimnyám*, *tutyimutyi*, észt *ninnu-nännu* 'émelyítően kedves(kedő)',

– a lekicsinylés, a becsmérő forma, pl. ma. *fityfiritty*), észt *tiira-taara* 'dülöngélve', *pilla-palla* 'rendetlenül, szerteszét',

– a nyomatékosítás, pl. ma. *óg-móg*, észt *hopp-hopp* 'gyorsan, nyomás!',

– a tartalom árnyaltabb kifejezése, pl. ma. *görbe: girbegörbe*, *darab: dirib-darab* 'sok darab', *tarka: tarkabarka* 'nagyon tarka', vö. KELEMEN 1939: 238), észt *siiruviruline* (*viiruline*) 'koncentrikus körökben, *lipilapiline* 'foltokból, darabokból álló', a „némileg módosított hangsor pedig ritmikusságot jelez, és hasonló a rímhez” (SZIKSZAINÉ 1993: 15). A ritmusosság, a szabályos ismétlődés a játék egyik örömforrása, amely érvényesül az ikerszó szimmetrikus szerkezetében is. Ez a szóalkotásmód jobbra két nyelvváltozatban, a népnyelvben és a gyermeknyelvben (mondókákban, versekben és mesékben) érvényesül. A gyermekköltészetben is nagy szerepet játszik, hiszen a rímen kívül főként az ikerszók keltik a játékoság érzetét, l. pl. Weörös Sándor gyermekverseit.

7. Befejezés

A finnugor nyelvekben gyakori, hogy nemcsak a tömorféma vagy az alapszó kettőződik meg, hanem a prefixumok és szuffixumok is (a tömorféma vagy az alapelem megismétlése nélkül). Ha a reduplikáció körébe soroljuk azokat a szóalakokat is, amelyekben az azonos funkciójú toldalékmorfémák ismétlődése figyelhető meg, még tovább bővíülhet a példák sora; a magyarban például a következő grammatikai eszközök reduplikációja figyelhető meg:

– a tárgyrag reduplikációja, pl. *eztet*, *aztat*, *őtet*, *rubintot*, *szappantot*, *tulipántot*,

– a felsőfok jelének megkettőzése a tulajdonság magasabb fokának a kifejezésére szolgál, pl. *legeslegmagasabb*, *legeslegszebb*,

– a múlt idő jelének megduplázódása, pl. *el kellett menni*,

– a birtokos személyjelek ismétlődése, pl. *májája*, a birtokjel redundanciája, pl. *enyimé*, *tiedé*

– vagy a képzőfunkciók ismétlődése, pl. *lát-sz-ódik, hallat-sz-ódik // ap-u-ci-ká-cska*.

A fenti példák nagy része nem normatív, főként a népies, bizalmas nyelvhasználatban szerepel (minderről részletesebben l. H. VARGA 2008).

Irodalom

- AOKI, HARUO (1963), 'Reduplication in Nez Perce'. *International Journal of American Linguistics* 29: 42–44.
- BEAUMONT, CLIVE H. (1979), *The Tigak Language of New Ireland*. Department of Linguistics, Research School of Pacific Studies, Australian National University, Canberra.
- BENCZES RÉKA (2013), Nem csupán nyelvi játék: az alliteráció és a rím szerepe az angol szóképzésben. In: KUGLER NÓRA – LACZKÓ KRISZTINA – TÁTRAI SZILÁRD (szerk.) (2013), *A megismerés és az értelmezés konstrukciói. Tanulmányok Tolcsvai Nagy Gábor tiszteletére*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 237–250.
- BENCZES RÉKA (2014), „Ami rímel, az stimmel”. Az alliteráció és a rím szerepe a neologizmusokban. In: LADÁNYI MÁRIA – VLADÁR ZSUZSA – HRENEK ÉVA (szerk.) (2014), *Nyelv – társadalom – kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák I–II*. MANYE – Tinta Könyvkiadó, Budapest. 109–114.
- VAN DEN BERG, HELMA (1995), *A Grammar of Hunzib*. Lincom Studies in Caucasian Linguistics 1. Lincom Europa, München.
- COMRIE, BERNARD – MATTHEWS, STEPHEN – POLINSKY, MARIA (2006), *A nyelvek világtálasza*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- CRYSTAL, DAVIS (1998a), *Language Play*. Penguin Books, London.
- CRYSTAL, DAVIS (1998b), *A nyelv enciklopédiája*. Osiris, Budapest.
- EREL, MATI – EREL, TIU – SAARI, HENN – VIKS, ÜLLE (toim.) (1995), *Eesti keele grammatika I. Morfológia*. Sõnamoodustus. Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut, Tallinn.
- EREL, MATI (1997), Reduplication in Estonian. In: EREL, MATI (toim.), *Estonian: Typological Studies II*. Tartu Riikliku Ülikooli Eesti Keele Õppetooli Toimetised 8. University of Tartu, Tartu. 9–41.
- EREL, MATI – PUNTTILA, MATTI (1999), Suomalais-ugrilaisten kielten reduplikaatiosta. In: VABA, LEMBIT – HURTTA, HEIKKI (toim.) (1999), *Lähivertailuja 10. Suomalais-virolainen kontrastiivinen seminaari Tampereella 14. toukokuuta 1998. Folia Fennistica & Linguistica 23. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampere*. 3–12.
- EVANS, NICHOLAS D. (1995), *A Grammar of Kayardild: with Historical Comparative Notes on Tangkic*. Mouton de Gruyter, Berlin – New York.
- FODOR ISTVÁN (1999), Nyelvészeti szakkifejezések. In: Fodor István (szerk.), *A világ nyelvei*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1651–1676.
- GOMBOCZ ZOLTÁN (1917), Nyújtott szóalakok. *Magyar Nyelv* 13: 238.
- GOWDA, K. S. G. (1975), *Ao Grammar*. Central Institute of Indian Languages, Manasagangotri, Mysore.

- HARDY, HEATHER K. – MONTLER, TIMOTHY (1988), 'Imperfective Geminatio in Alabama'. *International Journal of American Linguistics* 54: 399–475.
- HARRISON, DAVID (2000), *Topics in the Phonology and Morphology of Tuvan*. Ph.D. Dissertation, Yale University.
- HASPELMATH, MARTIN – DRYER, MATTHEW S. – GIL, DAVID – COMRIE, BERNARD (2005), *The World Atlas of Language Structures*. Oxford University Press, Oxford.
- KAPLINSKI, JAAN (2009), Parallelee ja parallelisme. *Tartu Ülikooli Kirjastus*, Tartu.
- KAPLINSKI, JAAN (2010), Ideofoonidest meil ja mujal. *Keel ja Kirjandus* 2010: 133–136.
- KAPLINSKI, JAAN (2014), Mitmus, hāgusus, nimed. *Keel ja Kirjandus* 2014: 867–868.
- KELEMEN JÓZSEF (1939), Szempontok az ikerszók vizsgálatához. *Magyar Nyelv* 35: 236–247.
- KESZLER BORBÁLA (2001), Reduplikációs jelenségek a magyarban. In: ANDOR JÓZSEF – SZÜCS TIBOR (szerk.) (2001), *Színes eszmék nem alszanak... Szépe György 70. születésnapjára. Első kötet*. *Lingua Franca Csoport*, Pécs. 640–646.
- KESZLER BORBÁLA (2010), Névmás – névmási jelentés. *Magyar Nyelvőr* 134: 483–487.
- KIMBALL, GEOFFREY D. (1988), 'Koasati Reduplication'. In: SHIPLAY, WILLIAM (ed.) (1988), *In Honor of Mary Haas: from the Haas Festival Conference on Native American Languages*. Mouton de Gruyter, Berlin. 431–442.
- KROEBER, ALFRED LUIS – GRACE, GEORGE WILLIAM (1960), *The Sparkman Grammar of Luiseño*. University of California Publications in Linguistics 16. University of California Press, Berkeley – Los Angeles.
- LADÁNYI MÁRIA (2007), Produktivitás és analógia a szóképzésben: elvek és esetek. *Tinta Könyvkiadó*, Budapest.
- LINDSTRÖM, JAN (1995), Summary on reduplication. *Linguist List* 6/52. January 16.
- MAJTINSKAJA, K. E. (1963), A kettőztetések típusai a finnugor nyelvekben. *Nyelvtudományi Közlemények* 65: 361–370.
- MAJTINSKAJA, K. E. [Майтинская, К. Е.] (1964), Структурные типы удвоений (повторений) в финно-угорских языках. *Вопросы финно-угорского языкознания*. Издательство Наука, Москва – Ленинград. 122–135.
- MERLAN, FRANCESCA C. (1982), *Mangarayi*. *Lingua Descriptive Studies* 4. North Holland Publishing Company, Amsterdam.
- MIKOLA TIBOR (1973–1974) Ugor ikerszavak. *Néprajz és Nyelvtudomány* 17–18: 55–62.
- MIKOLA TIBOR (1985–1986), Ikerszók és parallelizmusok az obi-ugor nyelvekben. *Néprajz és Nyelvtudomány* 29–30: 143–149.
- PAIS DEZSŐ (1954), Példák a hangutánzó ikerítésre. *Magyar Nyelv* 50: 275–279.
- PAIS DEZSŐ (1959), Megjegyzések a hangrendkülönböztető szóalakpárok jelenségéhez. *Magyar Nyelv* 56: 311–315.
- PAPP ISTVÁN (1963), A szóalkotás problémái. *Magyar Nyelvjárások* 9: 3–31.
- PINKER, STEVEN (1999), *A nyelvi ösztön. Hogyan hozza létre az elme a nyelvet?* Typotex, Budapest.
- POTT, AUGUST FRIEDRICH (1862), *Doppelung als eines der wichtigsten Bildungsmittel der Sprache*. Verlag der Meyer'schen Buchhandlung, Halle.